

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

موضوع: نقش عوامل فرهنگی - دینی در تحکیم بنیان خانواده

(رسانه و ...)

مهرانه شایگان*

سیدمحسن مرتضوی**

بهشته صفرپور***

علی اکبر طهماسبی خواه****

چکیده:

هدف این پژوهش بررسی نقش عوامل فرهنگی و دینی موثر و جایگاه هر یک در تربیت و تحکیم بنیان خانواده است. برای این منظور از تحقیق کاربردی با روش پژوهش اسنادی - کتابخانه‌ای استفاده گردید. جامعه آماری این پژوهش شامل منابع مرتبط با مطالعات خانواده در ایران و تربیت دینی در تحکیم بنیان خانواده می‌باشند. حجم نمونه شامل منابعی است که در پژوهشکده تعلیم و تربیت و منابع تربیتی مرتبط با موضوع پژوهش می‌باشد. در این پژوهش به نقش سازه فرهنگ در نظام آموزش و پرورش و ارائه و اشاعه تربیت دینی در قالب‌های جذاب زیبا و فعالیت در زیرساخت‌های پنهان تربیتی و برنامه تربیت پنهان بر ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های انفرادی اشاره گردید. رسیدن به ایمان و امنیت در سایه‌ی خوف الهی، همچنین پارادوکس خوف و امنیت اشاره شد. در نهایت نقش عوامل فرهنگی - دینی در تربیت و تحکیم بنیان خانواده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج، حاکی از نقش موثر عوامل فرهنگی و تربیت دینی در تربیت خانواده‌های موفق و تحکیم بنیان خانواده بود. از دیگر متغیرها، رسانه‌ها در فرهنگ پذیری دینی خانواده‌ها برای کسب آرامش و جلوگیری از استرس و اضطراب در فضای خانواده تاثیر جدی داشت. با تاکید بر این مطالعات می‌توان دریافت، والدین با عمل به احکام و دستورات دینی، شرایط تقویت رفتار مذهبی فرزندان را فراهم می‌سازند و شاکله‌ی شخصیتی، عاطفی، روحی، اخلاقی، معنوی در این کانون در محیطی امن و آرام و با رضایتی مطمئن شکل می‌گیرد.

واژه‌های کلیدی: فرهنگ^۲ - تربیت دینی^۳ - تحکیم بنیان خانواده^۴ - رسانه^۵

* کارشناس ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش shaysmm@yahoo.com 09171092107

** دانشجوی فلسفه تعلیم و تربیت - دانشگاه شیراز ۰۹۱۷۳۳۸۵۹۰۷ meshsmm@yahoo.com

*** دانشجوی فلسفه تعلیم و تربیت - دانشگاه شیراز safarpour.b.d@gmail.com

**** کارشناس ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

² .culture

³ .Education religion

⁴ based family straitening

⁵ media

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

مقدمه :

فرد در زندگانی، تحت تاثیر عوامل گوناگون قرار دارد که از گذشته در او اثر کرده و پیوسته این عوامل در او تاثیر می‌کند. خانواده به منزله مقدس‌ترین نهاد جامعه و نخستین، مهم‌ترین، پایدارترین و مؤثرترین آموزشگاه و پرورشگاه انسان محسوب می‌شود. خانواده نهادی است که حیات و سعادت جامعه بشری وابسته به آن است. پرورش نسل آینده، انتقال میراث فرهنگی، پاسداری از ارزش‌ها، زبان‌آموزی و تامین نیازهای انسان از وظایف عمده‌ی خانواده به شمار می‌آید. بی‌شک سلامت جامعه وابسته به سلامت خانواده است و سلامت روانی و جسمانی افراد جامعه تامین نمی‌شود مگر آن‌که ازدواج‌هایی موفق و خانواده‌هایی سالم و متعادل داشته باشیم. اکنون در عصر جهانی‌شدن^۱ سؤال اصلی و عمده این است که کشتی خانواده به کجا می‌رود؟ کشتی‌بانان خانواده چه کسانی هستند؟ و چه ویژگی‌هایی دارند؟

بحران خانواده در روزگار ما و جایگاه اساسی و تعیین‌کننده این نهاد در شکل‌دهی شخصیت فرزندان بیش از شهر چیز دغدغه ذهنی روان‌شناسان، جامعه‌شناسان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت است. در جامعه امروز که تحول و دگرگونی سریع، چهره بارز زندگی است وضعیت خانواده و تأثیرات وارده بر آن بواسطه‌ی دگرگونی‌های برای هر فردی حائز اهمیت است. برون‌ف‌ن‌برن دربارہ نظام خانواده چنین اظهار می‌دارد که روابط بین کودک و والدین و سایر اعضای خانواده، چون شبکه و نظامی درهم پیچیده است که افراد آن در کنش متقابل با یکدیگرند. خانواده در عملکرد به عنوان یک نظام اجتماعی، باعث می‌شود اعمال و رفتار مطلوب و نامطلوب بر اعضای دیگر تأثیر گذارد. به طور مثال کوپر اسمیت از نتیجه یکی از مطالعات خود چنین می‌نویسد که پسرانی که از حرمت خود بالایی برخوردارند معمولاً دارای والدینی هستند که اعتماد به نفس، ثبات هیجانی و اتکای به خود از ویژگی‌های شخصیتی آنهاست و در اعمال پرورش و تربیت فرزندان بین آنها و فرزندان‌شان توافق کاملی مشاهده می‌شود. به جرأت می‌توان گفت در هیچ‌یک از مطالعات روابط انسانی نیست که ردپای خانواده را نشود در آنجا دید و همه تحقیقات و مطالعات حاکی از نقش تعیین‌کننده خانواده در تربیت و رشد فرزندان است. پدیده چندوجهی بودن یا فرایند جهانی‌شدن، همه جوانب زندگی در دنیای معاصر را در بر گرفته که ممکن است آثار و تبعات متضادی داشته باشد. امروزه جهانی‌شدن موافقان و مخالفان متعددی دارد و در محافل فرهنگی، سیاسی و اقتصادی واکنش‌های تندی نسبت به آن عمل می‌آید. بدون تردید، خانواده مهم‌ترین آموزشگاه و پرورشگاه انسان به شمار می‌آید و مقدس‌ترین نهاد یک جامعه محسوب می‌شود. این خانواده است که فرایند شدن انسان را از قوه به فعل فراهم می‌کند و تسهیل می‌سازد (به پروژه، ۱۳۸۶). خانواده، مانند هر نهاد دیگری ممکن است دچار آسیب شود و با آفت‌ها و موانعی رو به رو شود. جهانی‌شدن در سال‌های اخیر سلامت و استحکام خانوادها را در سراسر جهان تهدید کرده و متزلزل ساخته است. خانه یا خانواده^۲ اولین و مهم‌ترین عامل موثر در تربیت فرد می‌باشد که در آن زن و مرد پس از ازدواج با فرزند یا فرزندان خود به زندگی ادامه می‌دهند. می‌توان گفت پایه‌های تربیتی فرد در خانه نهاده شده است، چون محیط خانه با فضایی که ایجاد استقرار روانی^۳ در کودک فراهم می‌سازد در طرز رشد^۴ او

¹ globalization

² family

³ position psychic

⁴ Growing

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

موثر است. چنانکه خانه اساس صحت اخلاقی کودک را بنیان‌گذاری می‌کند، زیرا فرد ارزش‌های اخلاقی^۱، علاقه‌ی به راستی و درستی^۲، تنفر از دروغ^۳ و نادرستی^۴، و میل به تعاون و همکاری، علاقه‌ی به هم‌نوع، و بالاخره دوست داشتن فضایل و مبارزه با رذایل و امثال آنها را از محیط خانه فرامی‌گیرد. همچنین خانه با تربیت و نظم و زیبایی و نظافت و تصویرها و مناظری که در آن دیده می‌شود در شعور و وجدان کودک موثر است. عوامل دیگری همچون مدرسه و جمعیت‌های دینی و اخلاقی و پیش‌بینی شده هم وجود دارد که در طرز رشد کودک بسیار موثر است. خانواده، نهادی است مقدس^۵ و بی‌بدیل که حیات و سعادت جامعه بشری وابسته به آن است. در عصرهای گذشته و همچنین در عصر کنونی فرهنگ مردم و جمعیت‌های دینی و اخلاقی مانند وعاظ به شغل تربیت افراد مشغول بوده و هستند، و همچنین جماعاتی به عنوان مساعدت به ملت‌ها که ظاهراً رنگ دینی نیز دارد- از طریق فراهم آوردن اسباب‌بازی برای کودکان و القاء کنفرانس‌ها و مناظره‌ها و انتشارات تربیت افراد را به عهده گرفته‌اند(حجتی، ۱۳۸۵:۱۷۲). نظر به اینکه ملت‌ها کوشش می‌کنند کودکان خود را درست تربیت نمایند و از زیان عوامل پیش‌بینی نشده، و همچنین از آثار حاصله و بازده سوء محیط بد خانوادگی بکاهند، مراکز تربیتی و مشاوره را تاسیس کردند همه این عوامل از عوامل فرهنگی و دینی یک جامعه متأثرند یکی از فاکتورهای مهم در تربیت شخص محیط یا جامعه ای که فرد در آن زندگی می‌کند می‌باشد شناخت هدف‌های تربیتی در مورد هر ملتی، از راه شناختن زندگانی اجتماعی و عوامل آن از قبیل دولت و رجال دینی و خانواده میسر است. در میان هر ملتی که در برابر برنامه حکومت خاضع است این هدف منظور نظر می‌باشد. مدارس، دانشگاه‌ها، کنفرانس عمومی، سینما، رادیو، تلویزیون، و هر گونه عوامل تربیتی دیگر متوجه ساختن فردی است که در خدمت به دولت، فانی گردد(حجتی، ۱۳۸۵:۱۷۰). هدف فاشیست‌ها و کمونیست‌ها در تربیت، متوجه ساختن انسانی است که در جنبش و فعالیت با دولت و حکومت، تشریک مساعی نماید. و این منظور، هدف عمومی تمام ملت‌ها در اثناء جنگ دوم بین المللی بوده است. (حجتی، ۱۳۸۵:۲۳۱). اما هدف تربیتی در اسلام، ساختن و پرداختن انسانی است که به کمال لایق خود در جهات مادی و معنوی نایل گردد. و این هدف در این آیه خلاصه شده است:

«وایتغ فیما آتاک الله الدار الاخره و لاتنس نصیبک من الدنیا .»^۶

«و بجوی در آنچه خدا به تو داده است، خانه آخرت را و بهره ی خود را از دنیا فراموش مکن.»

پس هدف تربیت در اسلام نیل به زندگانی بهتر (بهتر زیستن)^۷ در سایه ی ایمان و رضای پروردگار است (یوسفیان، ۱۳۸۹؛ ۲۵) بدون تردید دو هدف از تربیت انسان، رسیدن به کمال امت دین اسلام بر اساس آیات قرآن کریم و احادیث و روایات معصومین (ع) و همچنین آرا و عقاید دانشمندان و بزرگان اسلامی، خانواده و همچنین عوامل فرهنگی - دینی را در تربیت کودک، رسالتی بزرگ و مسئولیتی سنگین یاد می‌کند. (رشیدپور، ۱۳۸۶: ۱۱) در وضعیت کنونی، کلیه کارشناسان و متخصصان موظف هستند آگاهانه و مسئولانه این آفت‌ها و موانع را شناسایی و علت‌یابی کنند و در مقام رفع آنها برآیند. به طور مشخص، فرایند جهانی شدن، نظم سنتی حاکم بر فضا و زمان را بر هم زده و خانواده‌های جوان و نوبنیاد را بیشتر تهدید می‌کند. از این رو، در

¹ modal values

² trust

³ hate of liade

⁴ untrust

⁵ scoare

ستاد احیا امر به معروف و نهی از منکر
استان هرمزگان

موسسه فرهنگی هنری آسان خلیج فارس
معاونت مطالعات فرهنگی اجتماعی

واحد استان هرمزگان

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

این مقاله عوامل فرهنگی و تربیت دینی بر اثر جهانی شدن، مانند احساس ناامنی فرهنگی، سست شدن باورهای مذهبی، ایجاد شک و تردید در ارزش‌ها و هنجارها مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت. به تعبیر مارشال هربرت مک لوهان (۱۹۶۴) میزان آگاهی از عضویت در یک دهکده جهانی، وقوف به سرنوشت مشترک جهانی و حساسیت نسبت به خطرات و تهدیدهای جهان‌گستر، ویژگی‌های عمده زندگی در جهان معاصر است که صد البته از جامعه‌ای به جامعه دیگر و از خانواده‌ای به خانواده دیگر متفاوت است. در این دیدگاه، جهانی شدن نوعی برتری‌طلبی فرهنگی، سلطه‌گری فرهنگی و هجمه فرهنگی است که خانواده‌ها بیشترین تاثیر را از آن می‌پذیرند در این دیدگاه جهانی شدن موجب می‌شود فرهنگ خانواده‌ها ویران و فرهنگ بومی تخریب شود و فرهنگی دیگر جایگزین آن شود (کازلمی، ۱۳۸۵ به نقل از صرامی ۱۳۹۰: ۲۵). گفتنی است که برتری‌طلبی فرهنگی، موجب خود ناباوری فرهنگی می‌شود و در نتیجه در هنجارها، ارزش‌ها و باورها شک و تردید به وجود می‌آید.

بیان مسئله

خانواده کانون شکل‌گیری هویت فرد و خاستگاه هویت انسان بوده و احساس هویت متکی بر احساس تعلق و احساس مجزا بودن می‌باشد (دیباچ‌نیا، ۱۳۸۳). خانواده به عنوان یک سیستم عبارت است از موجودی که اجزای آن با هم تغییر می‌کنند و با انحراف برای حفظ تعادل خود، فعال می‌شوند. رفتار اعضای تابعی است از رفتار سایر اعضای خانواده و خانواده هم همانند هر سیستمی متمایل به تعادل است. لذا رفتار اعضای آن در مجموع به گونه‌ای است که تعادل سیستم حفظ شود. (مینوچین، ترجمه: ثنائی، ۱۳۸۳) از دیدگاه جامعه شناختی خانواده اولین گروهی است که فرد در آن به عضویت در می‌آید و حساس‌ترین مراحل اجتماعی شدن و فرهنگ‌پذیری را در آن طی می‌کند (روزنبرگ، ۲۰۰۷). هم‌چنین در جوامع امروزی خانواده دست‌خوش تغییرات و ناهماهنگی‌های فراوان شده است و به تدریج شکل و هیات قدیمی خود را از دست داده است. در نتیجه در کارکردهای خانواده تغییراتی ناهماهنگ با تغییرات ساختنی آن پدید آمده است. روابط درون خانواده و روابط میان پدران و مادران از یک سو با فرزندان و نیز روابط میان فرزندان با یکدیگر و اولیاء آنها، تحت تاثیر شرایط اجتماعی جامعه قرار گرفته و در آن دگرگونی‌های پدید آمده است و از این لحاظ ممکن است در معرض آسیب‌پذیری قرار گیرد و دچار از هم پاشیدگی شود. از این رو نشان دادن ابعاد مختلف تعامل‌ها در خانواده و نحوه عملکرد هر خانواده و روابط آن با عوامل فرهنگی و دینی یکی از مسائل مهمی است که می‌تواند مورد توجه باشد. زیرا خانواده در عملکرد خود به عنوان نظام اجتماعی، باعث می‌شود اعمال و رفتار مطلوب و نامطلوب هر یک از اعضای بر دیگران تاثیر گذارد و از آنان تاثیر پذیرد (صالح‌فر، ۱۳۷۹). در طول تاریخ خانواده نقش هستی‌بخش داشته و یکی از مهمترین محیط‌های مؤثر بر سلامت بدنی و روانی افراد به شمار رفته است. خانواده شرایط لازم برای رشد و رسیدن به توازن جسمی، روانی و اجتماعی را فراهم می‌آورد (وود، ۲۰۰۶، نقل از موسوی، ۱۳۸۰). اجتماعی شدن، آشنایی با قوانین و درونی کردن نقش‌ها و ارزش‌های فرهنگی در خانواده روی می‌دهد. از آنجا که تعریف خانواده در فرهنگ‌های گوناگون متفاوت است و عوامل گوناگون فرهنگی بر خانواده تاثیر می‌گذارند تعریف خانواده‌ی دارای عملکرد سالم و ناسالم دشوار می‌شود (موسوی، ۱۳۸۰). تحقیقات و نظریه‌های موجود در زمینه نظام خانواده، به طور گسترده و متنوع هستند و همین تنوع، شناسایی و تعیین عملکرد خانواده را دشوار می‌سازد (شریفی، ۱۳۸۸).

بری (۱۹۹۵) بیان می‌کند بنا به دیدگاه سیستمی، هرگز نمی‌توان یک روش را به عنوان بهترین روش شناخت عملکرد نظام خانواده در نظر گرفت بنابراین نظریه‌هایی که در این زمینه است به دلیل پیچیدگی‌های مربوط به شرایط و محیط‌های خانوادگی است (همان منبع). اکثر مردم جهان، زندگی خانوادگی را به شکل‌های گوناگون

ستاد احیا امر به معروف و نهی از منکر
استان هرمزگان

موسسه فرهنگی هنری آسان خلیج فارس
معاونت مطالعات فرهنگی اجتماعی

واحد استان هرمزگان

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

تجربه کرده‌اند و رویدادهای خانوادگی را مهم‌ترین و ارزشمندترین جنبه زندگی خود معرفی می‌کنند (اسپری- لن، ۲۰۰۴؛ ترجمه‌ی به‌پژوه و خانزاده). یکی از پرسش‌های مهم در ارتباط با پیامدهای جهانی‌شدن این است که جهانی‌شدن موجب خواهد شد خانواده‌ها و اعضای آن در پذیرش خود، خودشناسی و درک جهان هستی احساس ناامنی کنند. کسانی که نسبت به پدیده جهانی‌شدن نگرش خوش‌بینانه دارند، از کثرت فرهنگ استقبال می‌کنند و بر این باور هستند که جهانی‌شدن امکان دستیابی سریع به هر نوع اطلاعاتی را تسهیل می‌کند و موجبات شکوفایی استعدادها را فراهم می‌نماید. برای مثال، اینترنت موجب ترویج بیشتر تفاهم میان فرهنگ‌ها می‌شود (شولت، ۲۰۰۰؛ ترجمه کرباسیان ۱۳۸۵؛ به نقل از به‌پژوه و خانزاده ۱۳۸۸). در نگاه این گروه، کسی اندیشمند و دانشمند تلقی می‌شود که بداند در این سو و آن سوی جهان چه می‌گذرد و از مرزهای ملی و منطقه‌ای پایش فراتر گذارد. در مقابل، دیگر تحلیل‌گران و شکاکان جهانی‌شدن، معتقدند که جهانی‌شدن موجب ناامنی و تضعیف امنیت فرهنگی می‌شود و نیز بر این باورند که جهانی‌شدن به منزله گسترش فرهنگ غرب و به نوعی جهان‌خواری و سلطه فرهنگی و تحمیل ارزش‌های فرهنگی جدید از سوی یک فرهنگ سلطه‌گر بر یک فرهنگ سلطه‌پذیر است. امروزه که توجه به موضوع خانواده به صورت فراگیر در سطح جهان دنبال می‌شود، شاهد هستیم که راهکارها و مکانیزم‌های بین‌المللی از حل مسائل و چالش‌های خانواده در جهان معاصر ناتوان است. سستی و تزلزل بنیان خانواده به ویژه در غرب حاکی از فقر اعتقادی و عدم مودت و عشق معنوی است که جامعه امروزی با آن درگیر است. در جهان امروز بنیان خانواده بیش از هر زمانی در معرض خطر است و اقدام پیرامون موضوع خانواده با هدف اعتلای آن باید به عنوان نهادی مقدس در دستور کار سیاست‌گذاران قرار گیرد. خانواده‌ی متعادل یا سالم خانواده‌ای است که اعضای آن به اصول اخلاقی، الهی و معنوی معتقد و مقید هستند و همواره خداوند سبحان را ناظر و حاضر بر اعمال خود می‌دانند در چنین خانواده‌ای یک قلب در سینه‌ی همه اعضای آن می‌تپد و همه‌ی اعضا تلاش می‌کنند با ایمان، امنیت، آرامش، صلح و صفا در کنار هم و با هم زندگی کنند و از زندگی خود لذت ببرند. باید یادآور شد که پژوهش و مطالعه علمی خانواده در ایران در حوزه روانشناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد و حقوق، به بیان دیگر خانواده‌شناسی به عنوان یک رشته‌ی علمی و دانشگاهی در آغاز راه خود است (انجمن مطالعات خانواده در ایران، ۱۳۹۰). بدون تردید علم بنیان خانواده و داشتن خانواده‌های سالم به مثابه دغدغه‌ای دائمی برای رسیدن به جامعه‌ای سالم و متعالی از جمله نگرانی‌های همه مسئولان، برنامه‌ریزان، مدیران، کارشناسان، معلمان و مربیان است. (برناردز^۱، ۱۹۹۷) با ترجمه‌ی قاضیان ۱۳۸۴، درآمدی بر مطالعات خانواده در ایران). لازمه داشتن جامعه‌ی سالم، داشتن خانواده‌های سالم است و این خانواده‌های سالم هستند که شهروندان سالم به جامعه تحویل می‌دهند در این راستا خانواده هم یک نهاد آموزشی است و هم خود به آموزش نیاز دارد. بالطبع با آموزش خانواده، در راستای تحقق بهبود فرهنگ دینی و در نتیجه تحکیم پیوند این دو پارادایم سوال اصلی این است؛ آیا عامل فرهنگی و دینی در تحکیم بنیان خانواده تاثیر دارد؟

اهداف پژوهش :

- شناسایی عوامل فرهنگی و تحکیم بنیان خانواده

- شناسایی عوامل تربیت دینی و تحکیم بنیان خانواده

¹ Bernardz

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

پیشینه پژوهش:

نجمی و فیضی (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه ساختاری کارکرد خانواده و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی» چنین بیان می‌دارند: به والدین و اهمیتی که آنها برای آموزش قایل می‌باشند نیز باید توجه داشت والدینی که نگرش مثبتی به امور تربیت دینی و تحصیلی کودکان دارند، فرزندانشان از موفقیت بیشتری برخوردارند این در حالی است که دختران پاسخ کمتری به متغیرهایی با این مضمون می‌دهند (مک- اینتاش، ۲۰۰۸؛ اسپرا و همکاران، ۲۰۰۹). همچنین عواملی چون فرهنگ‌پذیری خانواده، مشارکت والدین در امور مدرسه و دبستگی نوجوان - والدین، آموزش مذهبی والدین با فرزندان، آموزش خانوادگی، نظارت و کنترل مطلوب، موقعیت اقتصادی - اجتماعی و تعارض خانواده با عملکرد تحصیلی نوجوان مرتبط شناخته شده است (سان و همکاران، ۲۰۰۹؛ انگ و همکاران، ۲۰۰۸؛ پارک و همکاران، ۲۰۰۸، تیلور و همکاران، ۲۰۰۴). همچنین به نظر می‌رسد عوامل مرتبط با خانواده به طور مستقیم و غیر مستقیم سازه‌های مرتبط با خود را متأثر می‌سازند. خودپنداره که در جریان تعامل اجتماعی شکل می‌گیرد، اشاره به نحوه ترسیم شخص از خویشتن دارد؛ و این نظریه‌ای است حاوی ارزشیابی‌های شخصی به نام عزت نفس که خود در پرتوی توجه به خویشتن تشکیل می‌گردد، اعم از اینکه این خودآگاهی خصوصی باشد یا عمومی. خودآگاهی به ما اجازه می‌دهد عملکردمان را در راه تحقق اهداف و آرمان‌های خویش سنجدیم و هدایت کنیم. پژوهش‌ها حاکی است افراد با عزت نفس دینی پایین از خودپنداره‌ای مبهم و بی‌ثبات یا کم‌ثبات برخوردارند (فرانزوی، ۱۹۹۸؛ به نقل از نجمی ۱۳۹۰: ۱۰۶). در پژوهش فوق، رابطه عزت نفس با کارکرد خانواده و افزایش آن از طریق عوامل فرهنگی و تربیت دینی خانواده را می‌توان یادآور شد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی می‌باشد. این مطالعه از نوع توصیفی اسنادی و کتابخانه‌ای و با استفاده از نظرات خبرگان و کارشناسان به توصیف وضعیت می‌پردازد. جامعه آماری این پژوهش شامل منابع مرتبط با مطالعات خانواده در ایران و تربیت دینی در تربیت و تحکیم بنیان خانواده می‌باشند. حجم نمونه شامل منابعی است که در پژوهشکده تعلیم و تربیت آموزش و پرورش و جلسات پیوند اولیاء و مربیان و فصلنامه‌های آموزشی و علمی - پژوهشی و تربیتی مرتبط با موضوع پژوهش می‌باشد.

پارادایم فرهنگ

هوارد گاردنر (۱۹۷۵) با تأکید بر اهمیت فرهنگ می‌نویسد عقاید و اعمال فرهنگی از لحظه تولد و شاید حتی زودتر بر کودک اثر می‌گذارد. حتی توقعات والدین از کودک متولد نشده و واکنش‌های آنها نسبت به مشخص شدن جنسیت کودک تأثیرگذار هستند خانواده، معلمان و دیگر منابع تأثیرگذار در فرهنگ نشانگر آن هستند که چه عواملی در رشد کودک موثر بوده و چگونه اثرات بلند مدت و کوتاه مدت خود را خواهد گذاشت. اگر درصدد آن باشیم که در قالب پارادایم فکری اسلام به اصالت یا عدم اصالت فرهنگ در مقایسه با سایر نظام‌های کلان جامعه بپردازیم، طبیعتاً حاصل تحلیل آموزه‌های متعدد و متواتر اسلام در این باب، تایید اصالت فرهنگ خواهد بود آن هم صورت سوم یعنی اعتقاد به این که عرصه فرهنگ، خاستگاه دوگانه فرا انسانی - انسانی دارد. در واقع، فرهنگ امری اصیل و متعالی است که سایر حوزه‌های حیات اجتماعی تا حد زیادی از آن متأثرند و البته بر آن اثرگذار هم می‌باشند ولی در این درهم کنش بین نظام‌های کلان و خرد جامعه، این فرهنگ و اجزاء آن است که حیاتی‌تر و بنیادی‌ترند. تحول فرهنگی مقدم بر تحول در سایر حوزه‌هاست و تعریف و بازتعریف سایر حوزه‌ها و عناصر فرعی‌شان با معیار و ملاک فرهنگ صورت می‌گیرد (حسینی‌منش، ۱۳۷۹؛ به نقل از سیاهپوش و آقاپور ۱۳۹۰: ۴۳).

ستاد احیا امر به معروف و نهی از منکر
استان هرمزگان

موسسه فرهنگی هنری آسان خلیج فارس
معاونت مطالعات فرهنگی اجتماعی

واحد استان هرمزگان

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

فرهنگ و دین

پرداختن به موضوع چیستی نسبت دین و فرهنگ در این مقاله بدین سبب است که از ابتدا تا انتهای مطالب سایه آن حاکم خواهد بود و لذا ضرورت دارد نسبت یاد شده از ابتدا مشخص گردد تا منطق جاری در قسمت عمده‌ای از نقطه نظرات روشن شود. اندیشه‌ها و نظریه‌های مختلفی درباره نحوه ارتباط دین و فرهنگ مطرح شده است:

الف- یکی از نظریات مطرح در چیستی نسبت دین و فرهنگ، دین را محصول یا مولود فرهنگ جامعه می‌داند و آن را به عنوان یکی از نهادهای زیر مجموعه فرهنگ و ساخته و پرداخته آن محسوب می‌کند. دورکیم از جمله نمایندگان این نظریه است که در نگاهش دین و خدا همان تجلی نیازهای جامعه است. رویکرد مارکسیستی هم در این چهارچوب می‌گنجد.

ب- رویکرد دوم قائل به هم عرض بودن دین و فرهنگ است به این معنا که دین در فرهنگ‌سازی و فرهنگ در دین تاثیرگذار است و یا حداقل در شناخت از دین موثر می‌باشد. نگرش معنویت‌گرایی مسیحی جزو این دسته به شمار می‌آید و بر این نکته توجه دارد که هدف از بعثت و رسالت انبیاء دعوت به آخرت و رسیدن به بهشت موعود می‌باشد این رویکرد بخشی از رسالت و غایت دین را در نظر می‌گیرد.

ج- دیدگاه سوم که دین را منشا فرهنگ‌سازی و ابزار سرپرستی بشر در همه شئون فردی، اجتماعی و تاریخی می‌داند. نظرات حضرت امام خمینی و مقام معظم رهبری را می‌توان مطابق با این رویکرد دانست.

زندگی جمعی بشر آموزه‌ها و دستورات مقتضی را تعیین و ارائه نموده است. طبیعتاً وقتی رهبر یک جامعه دینی مثل نظام اسلامی در خصوص عرصه‌هایی همانند اقتصاد، سیاست و ... سخن می‌گوید مبتنی بر جهان-بینی اسلامی و دستورات دین در آن زمینه خاص باب سخن را باز می‌نماید. اگر دین به عنوان عنصر شاخص اجتماعی، سیاسی و اقتصادی ایفای نقش نماید احکام ثابت آن، واضح قوانین، اصول و حد و حدود مقولات فرهنگی خواهد بود. دین برتری خاصی بر فرهنگ رفتار و ارزش‌های اجتماعی افراد یک جامعه را هماهنگ و همسان می‌کند اما دین با تکیه بر فطرت انسان و ایجاد ارزش‌ها و هنجارهای خاص و استقرار بارز از بیرون توسط شرع و از درون توسط فطرت (اخلاق فردی)، انسان‌ها را کنترل می‌کند و این به مراتب اثر بخش تر از عمل یک سویه فرهنگ است. در نگاه تبعی به فرهنگ، برنامه‌ریزی فرهنگی عمدتاً در حیطه آموزش و تعلیم و تربیت انجام می‌شود. در حوزه فعالیت و آفرینش فرهنگی هنری نیز الزام هنرمندان به تبعیت از چهارچوب ایدئولوژی، برنامه‌ریزی را در جهت نوعی برنامه‌ریزی کنترلی و محدود کننده که با دخالت در محتوای فرهنگ همراه است پیش می‌برد و در واقع برنامه‌ریزی فرهنگ در پی بازسازی متناسب با ساختارهای واقعی اقتصادی و اجتماعی است. (سیاهپوش و آقاپور ۱۳۹۰: ۴۳-۴۴).

قرآن کریم مخزن کامل برای بهره‌مندی انسان در مسیر رسیدن به کمالات انسانی است و بر اساس آیات ارزشمند آن پیامبران (ص) در انجام این ماموریت الهی هدایت انسان‌ها را عهده‌دار هستند. (حجتی ۱۳۸۹: ۷۶-۷۷) لذا به فطرت پاک انسان، ترویج فرهنگ دینی در قالب‌های جذاب و زیبا، امری مهم ضروری است. خانواده سنگر مستحکم در شکوفایی فطرت انسان حفظ هویت، حفظ شخصیت و مرکز مهرورزی است و یکی از مهمترین نهادهای اجتماعی و فرهنگی یک جامعه محسوب می‌شود. (صرامی، ۱۳۹۰: ۸) فرهنگ دلالت دارد بر نحوه و روش زندگی‌ای که هر جامعه‌ای برای رفع نیازهای اساسی خود از حیث دوام و انتظار امور اجتماعی اختیار می‌کند (صافی، ۱۳۸۶: ۲۷). در این بین آموزش و پرورش سازمانی است که وظیفه‌ی فرهنگ‌پذیری کودکان و نوجوانان را بر عهده دارد. منظور از فرهنگ را می‌توان انتخاب و انتقال آن دانست. (برناردز، ۱۹۹۷: به نقل از کاروان، ۱۳۸۰: ۴۸) ما در عصری زندگی می‌کنیم که آسیب‌های گوناگون روانی و اجتماعی بنیان

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

خانواده را تهدید و در معرض مشکلات و ناگواری‌های عدیده‌ای قرار می‌دهند. به هر میزان والدین در زندگی روزمره به مسائل معنوی، به ویژه موضوعات دینی اهتمام ورزند از آرامش و توکل لازم برخوردار بوده در رویارویی و مواجهه با موقعیت‌های بحرانی و پیش‌بینی‌ناپذیر از نقطه‌ی اتکا بهره‌مند خواهند بود (صرامی ۱۳۹۰: ۴۱).

نقش دستگاه تعلیم و تربیت و رسانه‌ها

جامعه بدون معلم، کالبد بدون روح است، معلمین و والدین تربیت‌آفرین جامعه‌ها هستند والدین باید معلمین تربیت‌آفرین خانه‌ها باشند، این دو رکن در کنار هم می‌توانند جامعه را تا بهشت تعالی بخشند. امروزه آموزش و پرورش بنابه ضرورت تغییرات اجتماعی، یکی از سازمانهای پیچیده و بزرگ اجتماعی در هر کشوری محسوب می‌شود ثمربخشی^۱ این نظام از یک سو تبدیل کردن انسان‌های مستعد^۲ به انسان‌های سالم^۳، بالنده، متعادل^۴ و رشد یافته^۵ است و از سوی دیگر تامین‌کننده نیازهای نیروی انسانی جامعه در بخش‌های متفاوت فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی است. یکی از شاخص‌های مهم رشد هر جامعه را وسعت دامنه‌ی وظایفی می‌دانند که نظام آموزش و پرورش آن به عهده گرفته است در هر کشور برای برخورداری از نظام تعلیم و تربیت مقتدر و با کفایت راهی جز بهره‌گیری از مشارکت خانواده‌ها در همراهی با مدرسه نیست. چون عمده زیرساخت شخصیتی و تربیتی کودکان در لایه‌های پنهان^۶ خانواده شکل می‌گیرد، بهره‌گیری از ظرفیت موثر خانواده‌ها و تعامل و مشارکت^۷ در انجام یک مأموریت هدفمند و موثر یعنی تربیت عبد صالح خداوند، و ترویج و اشاعه فرهنگ تربیت دینی برای داشتن یک زندگی سالم و در جهت کمال الهی لازم و ملزوم همدیگر تشخیص داده می‌شود (هشمتیان، ۱۳۹۰: ۴۲ به نقل از قایمی ۱۳۹۰: ۴۲).

رسانه‌ها در بعد تربیت پنهان

تلویزیون در عصر جهانی‌شدن، برای ایجاد هویت‌های فرهنگی^۸ بسیار مهم است زیرا به اشاعه آمیزه‌ای از بازنمایی‌های طبقه اجتماعی، جنسیت، نژاد، سن و جنس با هویتی که پذیرفته‌ایم یا با آن مخالفت می‌کنیم می‌پردازد. به عبارت دیگر رسانه‌ها، منبع روز افزون و جهانی شده‌ای برای ایجاد هویت‌های فرهنگی و محلی به منظور چالش درباره معانی است تلویزیون هم به عنوان وسیله‌ای خانگی و هم به عنوان تولیدکننده بازنمایی-های خانوادگی، به شیوه‌های مختلف بین خانه و هویت ارتباط برقرار می‌کند مسلماً کاربرد هر ابزاری مانند استفاده تلفن همراه، اینترنت، تلویزیون و حتی یک چاقو، برای هر کسی بستگی به این دارد که به چه شیوه‌ای از آن استفاده کنیم. اما اگر یک رسانه^۹ فقط بخواهد اوقات مردم را پر کرده و لحظات شاد و مفرحی را برای آنها فراهم کند و همچنین مهارت‌های لازم را بیاموزد، مسلماً سودمند است. اما اگر بخواهد با دادن اطلاعات و پیام‌های غلط و افکاری دیکته شده، افکار و اندیشه‌های^{۱۰} مردم را در دست بگیرد؛ مسلماً مضر است و دشمن خانواده محسوب می‌شود. برخی خانواده‌ها نگران استفاده فرزندان خود از رایانه، اینترنت، و ... هستند اما نگران

¹ effectiuness

² talent mens

³ laealh imens

⁴ Balanced

⁵ Development

⁶ Hidden layers

⁷ Coopariviative

⁸ culture identity

⁹ media

¹⁰ thinking

ستاد احیا امر به معروف و نهی از منکر
استان هرمزگان

موسسه فرهنگی هنری آسان خلق فارس
معاونت مطالعات فرهنگی اجتماعی

واحد استان هرمزگان

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

این که رسانه ممکن است خطرات بسیاری داشته باشد نیستند. وقتی یک رسانه اثرات منفی و نامطلوب بر بنیان خانواده و جامعه می‌گذارد که در یک برنامه مثلا در تهیه فیلم و سریال، شروع به تبلیغ افکار و فرهنگ نامتعارف کنند. مواردی چون: استفاده از ادبیات و یا جملات و تکیه کلامها و اصطلاحات نامناسب، تحقیر و توهین و مسخره کردن، صحبت کردن با لحن بد و غیرمودبانه، ترویج رفتارهایی مانند خشونت، پرخاشگری، بدرفتاری و ... دیدن این برنامه‌ها چه به صورت طنز و چه جدی اثرات بسیار مخربی به ویژه بر روی کودکان و نوجوانان می‌گذارد. و آنها به مرور در ادبیات آن جامعه به صورت عرف جای گرفته و رواج می‌یابند. فکر کردن، پرورش خلاقیت و آموزش مهارت‌های زندگی برای رویارویی با مشکلات، از اصلی‌ترین رسالت‌های تلویزیون است. شبکه‌های تلویزیونی نباید برای رقابت یا یکدیگر به تولید انبوه روی آورند. رسانه باید با برنامه‌های مفید و خلاق مردم را وادار به تفکر کند. اما نگاه بسیاری از مردم به تلویزیون، به عنوان ابزاری برای سرگرمی و تفریح است. تلویزیون به عنوان یک رسانه می‌تواند در جایگاه مدرسه و دانشگاه نقش مثبت و آموزنده‌ای داشته باشد در حالی که در روز فقط هفده الی نوزده دقیقه صرف ارتباطات کلامی در خانواده‌ها می‌شود. کاهش این ارتباطات گفتاری نیز منجر به کاهش ارتباطات عاطفی^۱ شده است. به خصوص بعد از ظهور ماهواره که بسیاری از روابط عاطفی و انسانی تحت تاثیر فیلم‌ها و سریال‌ها قرار گرفته استفاده مثبت و آموزشی از تلویزیون با در نظر گرفتن شرایط شادی و تفریح برای کاهش اضطراب^۲ و افسردگی^۳ از یک طرف و انتقال مفاهیم و مهارت‌های زندگی^۴ در قالب فیلم‌ها و سریال‌ها از طرف دیگر می‌تواند از دامنه نفوذ ماهواره‌ها بکاهد و در جهت اصلاح رفتار^۵ و فرهنگ جامعه حرکت کند (انجمن مطالعات خانواده در ایران؛ ابهری، ۱۳۹۰: ۹۲).

پارادایم^۶ تربیت دینی

یوسفیان (۱۳۸۹) شناخت مفهوم تربیت دینی را منوط به بررسی معنای دو کلمه ی تربیت^۷ و دین^۸ باید دانست واژه‌ی تربیت در لغت به معنای پروراندن یا پرورش آمده است برای تربیت تعاریف متعددی ارائه شده که در عین تعدد همگی تربیت را: در فراهم کردن زمینه‌ها و عوامل برای به فعلیت رساندن شکوفا کردن استعداد های انسان در جهت مطلوب می‌دانند. واژه‌ی دین در لغت به معنای کیش، آیین، طریقت و شریعت^۹ است. و در اصطلاح عبارت است مجموعه‌ی اصول و قواعد، احکام و دستوراتی که از سوی خداوند به انسان داده شده است و تربیت دینی فرآیندی است که از طریق اعطای بینش، التزام قلبی و عملی به فرد، هماهنگ با خطرات و به دور از جبر و فشار، به منظور نیل به سعادت دنیوی و اخروی انجام می‌گیرد. انسان با فطرت دینی و توحیدی متولد می‌گردد و شناخت خدا در عمل در وجود آنان به به ودیعت نهاده شده است. (جان برناردز ۱۳۸۷، به نقل از یوسفیان ۱۳۹۰: ۱۳، ترجمه ی قاضیان ۱۳۸۴). بر اساس آموزه‌های دینی دوران کودکی بهترین زمان برای تربیت فرزندان است در این دوران، قلب کودکان همانند زمین حاصل‌خیز آماده‌ی پذیرش هر گونه تربیتی است و چه بهتر که در این زمین بذر دین و اخلاق و محبت به پیغمبر (ص) و اهل بیت (ع) و

^۱ Emotional relative

^۲ stress

^۳ Depression

^۴ life skills

^۵ Behavioral and cultur sociable

^۶ راهی است برای بررسی يك موضوع كه مسایل معیني را روشن مي‌کند و راه‌هایی را برای حل آنها پیشنهاد مي‌کند. (بی‌آر هرگنهان،

ترجمه سیف ۱۳۸۶)

^۷ Education

^۸ religion

^۹ religious teading

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

قرآن پاشیده شود.^۱ نگاهی هر چند گذرا به سابقه‌ی دین حنیف اسلام نشان می‌دهد که این دعوی خود صادق و در حل و رفع معضلات جامعه‌ی خود، در گذشته و حال، موفق بوده است. اسلام پیام نجات‌بخش برای انسانها از رذالت و بدبختی است. این دین در گذشته قومی را به راه آورد که در منتهای جاهلیت بود و مردمی را به سوی انسانیت و اخلاق سوق داد که از نظر عقلا امیدی به نجات و فلاح آنان نبود. از بین ادیان و مذاهب موجود، اسلام نیز با افتخار و سربلندی قد برافراشته مدعی است که برای درد امروز بشر راه درمان را فراهم دارد و تجربه‌ی عینی^۲ اسلام هم حکایت از آن دارد که در این ادعا موفق بوده است (قائمی ۱۳۹۰). اسلام دین خداست، همان خدایی که در تدبیر آفرینش زیرک است، ولی حسود نیست و در خلق و امر به دنبال سودخودنیست، بلکه در کار نفع‌رسانی است. (انشتاین)^۳

تربیت دینی

کریمی (۱۳۸۶) بیان می‌دارد که فرد از طریق آموزه‌های راستین و پیشوایان بزرگ دین به درک معنای زندگی و درک حیات طیبه سوق دهیم. زیرا شواهد نشان می‌دهد که نسل کنونی، نسلی آسیب پذیر، زودرنج، مضطرب، افسرده، بی‌قرار، ناامن و لرزان است. نسلی است که در سراسر وجود خود احساس بیگانگی، ناانسانی و ناامنی^۴ می‌کند و این همه ناشی از دور شدن از آموزه‌هایی است که انسان را به مدار امنیت و آرامش هدایت می‌کند (وان نیومن، ۱۹۶۶).

در کلام امام علی (ع) اینگونه بیان می‌شود. "اعلم الناس بالله سبحانه اخوفهم منه" داناترین مردم به خداوند سبحان کسی است که از خدا بترسد.

نسل کنونی در عین تراکم امنیت ظاهری به تزلزل روحی دچار شده است در عین استحکام و استقرار امکانات مادی و رفاهی و محافظت‌های گلخانه‌ای از درون ناامن، ناپردبار و خرسند است و انسان در عصر کنونی با توسل به علم تکنیک جهان سعی دارد امنیت را از منابع تکنیکی و فنی تامین کند. انسان ها تلاش دارند با تکیه بر پول و ثروت و امکانات مادی خود را بی‌نیاز کنند اما غافل از آن که این پول و ثروت است که انسان را اسیر خود کمی کند و بر او حاکم می‌شود و او را نیازمند تر می‌سازد. اما ایمان به کلام الهی موجب رها شدن آدمی از امنیت تصنعی و فائق آمدن بر یاس و نومیدی است. تنها با قرار گرفتن در مدار خوف الهی و اتکا به آموزه‌های دینی است که "خود میان‌بینی"^۵ به "خدا میان‌بینی"^۶ تبدیل می‌شود و "شعور دینی"^۷ و "شوق ایمانی"^۸ موجب فزونی امنیت و آرامش روان^۹ می‌شود. (کریمی، ۱۳۸۶؛ ۱۱۱).

کریمی (۱۳۸۶) آغاز امنیت‌ورزی با آغاز خوف و آگاهی همراه است سلینر (۲۰۰۲) یافته‌های روان‌شناسی، نیاز به امنیت را از جمله نیازهای بنیادی و انکارناپذیر آدمی می‌داند که بدون آن نمی‌توان به مراحل بعدی رشد و تعالی دست یافت. به نظر می‌رسد فقدان معنا در زندگی و سایه افکنی اندوه و اضطراب در خانواده‌ها از جمله عوامل ناامنی در انسان و تهدید بنیان خانواده است. یعنی همان اضطراب یا هیبت پنهان که هر گاه فرد می-

۱. رک جمله معرفت، شماره ۲۳ (مقاله تربیت دینی خانواده، محمد احسانی)

² objective expeiance

³ ainishtain

⁴ unseurce

⁵ self beetwit conceit

⁶ piety

⁷ Religion conscious sness

⁸ . Faith eayerness

⁹ . Spirit restless

ستاد احیا امر به معروف و نهی از منکر
استان هرمزگان

موسسه فرهنگی هنری آسان خلیج فارس
معاونت مطالعات فرهنگی اجتماعی

واحد استان هرمزگان

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

اندیشد باید امنیتی برای خود فراهم سازد و به اعماق روحش بازگشت کند. اما این کلام خداوند است که انسان را دعوت می‌کند تا از خودخواهی و امنیت موهومی که برای خود ساخته است دور شود ... کلام خداوند انسان را مورد خطاب قرار می‌دهد و از این طریق او را از پوچی و اندوه و اضطراب آزاد می‌سازد (بوردین و واکنت ۱۹۹۲^۱؛ به نقل از کریمی ۱۳۸۶: ۷۹).

بوردی و وکننت (۱۹۹۲) چنین بیان می‌کنند که: آن کس که از خوف خدا بهره ندارد، از آسایش و امنیت درونی بی بهره است این همانا حکم پارادوکسیال^۲ و قضیه ناهمسازگون در اندیشه دینی^۳ است که چگونه می‌توان در پناه "خوف"^۴ به "آرامش"^۵ رسید. و در پناه رنج به گنج دست یافت و از لابه لای دشواری‌ها و سختی‌ها به شیرینی‌های جنت راه یافت. پس برای آنکه به امنیت پایدار و آرامش جاودانه و آسایش دو عالم دست یابیم، هیچ رهیافتی جز رهیافت خوف مداری برای امنیت‌خواهی و امنیت‌خواهی از راه خوف الهی امکان‌پذیر نیست که امنیت و آسایش را در خانواده‌ها به نمایش خواهد گذاشت.

راهکارهای^۶ دینی و تربیتی در خصوص نظام خانواده و تحکیم آن سرچشمه‌ی امنیت و آسایش نه در سرمایه‌ی بیرونی و امکانات کالبدی؛ بلکه در ایمان دینی و عزت الهی انسانی را ابراز می‌دارند. گوتر^۷ گفته بود ایمان آمادگی برای ورودی مطمئن و بی‌پروا به تاریکی آینده است و به نظر می‌رسد شالوده‌ی امنیت درونی، ایمان واقعی و وجودی است. و انسان زمانی احساس امنیت می‌کند که توکل بر خداوند و دستورات و پیام الهی سرمایه و گنجینه‌ی امنیت خود قرار دهد (گوتر؛ به نقل از کریمی ۱۳۸۶). خداوند در دین مبین اسلام برای خانواده تدابیر اجرایی ویژه‌ای معین کرده است و آن کس که باورش شود این تدابیر از جانب خدایی خیرآفرین و مصلحت‌اندیش است، از قبول و اجرای آن طفره نخواهد رفت، و بر عکس سعی خواهد داشت که در آن مسیر گام بردارد. تقوا یک عامل درونی است، از آن رو که تقوا و خداترسی، مهم‌ترین عامل بازدارندگی در موفقیت‌های حساس است، همسرانی که این ویژگی را دارند می‌توانند سالم‌ترین روابط را در خانواده پدید آورند. و خانواده نیز محلی برای رسیدن به انس و آرامش و بهره‌گیری از یکدیگر باشد بنابراین، تقوا و خداترسی از عوامل مهم در ایجاد روابط سالم میان همسران و اعضای خانواده است. و هر اندازه این ویژگی قوی‌تر باشد، رعایت حد و حدود شرعی کامل‌تر و پای‌بندی به اصول خانواده بیشتر خواهد بود و هر چه خداترسی و خوف خدا ضعیف‌تر باشد به همان اندازه می‌تواند به استحکام و روابط سالم و سازنده خانواده آسیب برساند. (قائمی، ۱۳۹۰: ۳۷) دین اسلام با برنامه‌های عملی و تمرین‌های روزانه و شعارهای سازنده اذان، اقامه و سایر عبادات، ایده‌ها و تعهدات و مسئولیت‌ها را در میان همه اقشار، زنده و پایدار می‌دارد و باعث می‌شود همه به عهد خود که همان قول پیروی و فداکاری و هم‌بستگی است وفادار بمانند. خداوند ایمان را برای پاکسازی انسانها از شرک واجب کرده است و نماز را برای پاکسازی از کبرو... اگر فرهنگ نماز و تربیت دینی در خانواده‌ها بصورت باور و یقین قلبی فراگیر شود و همه‌ی خانواده‌ها بدانند که چقدر رحمت خداوند او را فرا گرفته سرش را از سجده بر نخواهد داشت، نماز وسیله تقرب هر پرهیزگار به خداوند است. و سپاس‌گذاری از خداوند خود انگیزه‌ای محکم و دست‌آویزی مطمئن، برای افزایش معنویت و انصاف به سرچشمه معنویت است بدیهی است افزایش معنویت،

¹ Bourdy &vocont

² paradoxial

³ religonthinking

⁴ fear

⁵ Trangullity

⁶ strategies

ستاد احیا امر به معروف و نهی از منکر
استان هرمزگان

موسسه فرهنگی هنری آسان خلیج فارس
معاونت مطالعات فرهنگی اجتماعی

واحد استان هرمزگان

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

روح و روان انسانی را متعالی می‌سازد (کریمی ۱۳۸۹؛ ۱۲) مهمترین فلسفه‌ی نماز این است که انسان را به یاد خدا می‌اندازد و آن ریشه اصلی هر خیر و سعادت است. وجود مبارک حضرت امیر (ع) فرمود: بسیاری از افراد مشکلشان این است که این‌ها بینش توحیدی را فراهم نکردند یا یادشان رفته و نمی‌دانند که الان در مشهد و محضر و مظهر ذات اقدس اله هستند در خیلی موارد انسان غافل است و نمی‌داند که خدا او را می‌بیند.

بحث و نتیجه گیری

رابطه‌ی خانواده با نظام تعلیم و تربیت بسیار مهم است و آموزش و پرورش همراه با رسانه‌های آموزشی دیگر در اشاعه‌ی فرهنگ دینی در هویت، شخصیت و رفتار انسان‌ها به طور اصولی، وظیفه سنگینی را بر دوش خود می‌کشند. نقش خانواده در حفظ هویت، در حفظ شخصیت و در شکوفایی انسان، نقشی بی‌بدیل دارد. همواره در طول تاریخ بویژه امروز، مهمترین مساله جامعه خانواده است و کانونی که تقریباً همه مطالبات فطری، و گرایش‌های طبیعی و روحی انسان، فرصت دریافت پاسخ مناسب پیدا می‌کند. خانواده است در این مطالعه تلاش بر آن شد که نقش مهم نظام تعلیم و تربیت و نظام‌های فرهنگی و اجتماعی مورد توجه برنامه-ریزان و سیاست‌گذاران قرار گیرد همچنین فضا و برنامه‌هایی برای معرفی و تحکیم و تربیت خانواده ایجاد شود. اگر یک جامعه‌ی سعادت‌مند می‌خواهیم باید انسان‌های متعالی داشته باشیم؛ چرا که انسان‌ها در خانواده تربیت می‌شوند و برای داشتن خانواده‌های سعادت‌مند، باید قلوب انسان‌ها سرشار از عشق و محبت به خدا و عشق به یکدیگر باشد. مرکز تولید و ترویج مهر و محبت خانواده است. هر کس باید خود معلم مربی خویشتن خویش باشد. وقتی عشق باشد، محبت باشد و اراده همه چیز ممکن است با گشودن پنجره‌های دل به سوی نور ایمان، معنویت، توکل، شکر و رضا همه چیز مقدور است. راز سلامت خانواده‌ها در خداپاوری، رعایت عفت، حسن نیت و ارائه تربیت دینی در قالب‌های جذاب و انرژی بخش با پیام‌های دینی است. سلامت جامعه و سلامت فرهنگ شهروندان یک جامعه در گرو ازدواج موفق خانواده‌ی سالم است. مادران و پدرانی که در صورت مواجه شدن با حوادث ناگوار و گوناگون زندگی، دچار درهم ریختگی نشوند بلکه تحمل و توان سازگاری با این گونه مصائب را داشته باشند و با قرائتی جدید و اتکا به فرامین و احکام دینی به ادامه‌ی زندگی مبادرت ورزند. فرزندانشان نیز این الگوهای رفتاری، و سبک زندگی کردن را می‌آموزند و خواهند توانست در قبال سختی‌ها تاب آورند و با سلامت روان از رخدادهای مشکلات خانوادگی عبور کنند. فرزندان از راه چشم تربیت می‌شوند نه از راه گوش پس والدین باید با عمل کردن به احکام دینی، شرایط تقویت رفتار مذهبی فرزندان را فراهم سازند و خانواده را با پیام‌های الهی همچون مودت و رحمت و تفاهم باید آماده‌ی تربیت نسل صالح، سالم و پویا نمایند. زیرا شاکله‌ی شخصیتی، عاطفی، روحی، اخلاقی و معنوی فرد در این کانون شکل می‌گیرد و ایجاد محیط امن، آرام و دل پذیر با رضایتی مطمئن بویژه ایجاد فضایی معنوی برآمده از مبانی فرهنگی - اعتقادی و آموزه‌های دینی، می‌تواند بستر رشد و تکامل اعضای خانواده را فراهم نماید.

پیشنهادات

با توجه به اهمیت نقش خانواده و فرهنگ‌پذیری در تربیت نسل موفق و توانمند و آشنا با مهارت‌های زندگی اسلامی پیشنهاد می‌گردد در رسانه‌ها که مهمترین آنها خانواده بزرگ آموزش و پرورش می‌باشد به لایه‌های پنهان (برنامه درسی پنهان^۱) در قالب‌های جذاب دینی و مفاهیم ارزشی و راهبردهای نوین فرهنگی توجه کافی شود. و نقش کارکرد خانواده در عواملی چون حرمت خود^۲ (عزت نفس)، حرمت اجتماعی مورد بررسی پژوهش قرار گیرد.

^۱ Hidden curriculum

^۲ self steam

ستاد احیا امر به معروف و نهی از منکر
استان هرمزگان

موسسه فرهنگی هنری آستان خلیج فارس
معاونت مطالعات فرهنگی اجتماعی

واحد استان هرمزگان

نخستین همایش اسلام و سلامت روان - بندرعباس، اسفندماه ۱۳۹۱

منابع

فارسی

- اسپری، لن. (۲۰۰۴). *خانواده سنجی و راهبردهای نوین در سنجش خانواده*: ترجمه ی احمد به پروژه و عباسعلی حسین خانزاده. (۱۳۸۸). تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- انجمن مطالعات خانواده در ایران. (۱۳۹۰). *منشور خانواده ی اسوه*. تهران: انجمن اولیا و مربیان. پیوند. ش ۳۸۶ ص ۶۱.
- جان برناردز. (۱۹۹۷). *درآمدی به مطالعات خانواده، مطالعات خانواده در ایران*، ترجمه ی حسین قاضیان (۱۳۸۴). تهران: نشرنی.
- حجتی، محمدباقر. (۱۳۸۵). *اسلام و تعلیم و تربیت*. دفتر نشر فرهنگ اسلامی
- حسینی منش، سید محمد مهدی. (۱۳۹۰) "نقش دین در فرهنگ و توسعه فرهنگ" مجموعه مقالات فرهنگ سیاست و توسعه در ایران امروز" تهران، دال ۱۳۷۹، صص ۳۹-۱۳۸۲.
- رشید پور، مجید. (۱۳۸۶). *چگونه می توان تربیت کرد*. انتشارات انجمن اولیا مربیان
- سیاهپوش، امیر، آقاپور علی. (۱۳۹۰). *فرهنگ از منظر مقام رهبری*، نشر شهر، مرکز تحقیقات اسلامی اجتماعی صدا.
- صرامی، حمید. (۱۳۹۰). *تاب آوری فرزندان*. ماهنامه آموزشی تربیتی اولیا و مربیان پیوند. ش
- قائم علی. (۱۳۹۰). *خانواده موفق، قهرمانان تربیت*، ماهنامه پرورشی پیوند وزارت آموزش و پرورش ۳۸۳ و ۳۸۴ ص ۴۹.
- کریمی، عبدالعظیم. (۱۳۸۶). *نظم پریشان*، انتشارات عابد
- نجمی بدرالدین، فیضی آوات. (۱۳۹۰). *بررسی رابطه ساختاری کارکرد خانواده و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی در دختران دبیرستانی*. فصلنامه علمی - پژوهشی، پژوهش های نوین. روانشناختی، سال ششم، ش ۲۲-ص ۱۰۳.
- یوسفیان، نعمت الله. (۱۳۸۹). *تربیت دینی فرزندان*. پژوهشکده تحقیقات اسلامی

لاتین

- Bourdieu, p. and waquaut I. (1992). *An invitation To reflexiue Sociology*, University press, chicago.
- Von Numan, J, (1966). *Theory of soft-reproducing Automata*, University of Illiois press, Urbana.
- Uslaner, E.M.,(2002). *The moral value of trust*. Cambridge University press, Cambridge.
- word bank official website (2000) in : www.worldbank.org/poverty/spatical/scindex.htm